

Litteratur om Ribe amt

Vald. Andersen: Hærvej-sognet Læborg.

Atter er der i amtets østlige egne udkommet en ny, smuk og værdifuld sognehistorie, nemlig en bog om Læborg sogn. Det er overlærer *Vald. Andersen*, Bække, der har skrevet bogen, dog har pens. lærer *F. R. Astrup*, tidligere Læborg, som gennem mange år har arbejdet med sognets historie, udarbejdet den ret omfattende skolehistorie. Ligeledes har *H. Kelp* leveret bidrag.

Man må beundre den hurtighed, hvormed det er lykkedes at fremstille denne bog. Det var først i 1957, man ved et møde i Læborg forsamlingshus nedsatte et udvalg af sognets folk, der skulle søge at realisere tanken om en sognebog, og som overdrog arbejdet til Vald. Andersen. Han er da også trænet i arkivarbejde og har et ret stort historisk forfatterskab bag sig.

Han skriver: »Da en sognehistorie må betragtes som en mosaik af mange vidt spredte enkeltheder, omfattende vidt forskelligt stof, stilles man ved udarbejdelsen over for valget mellem en kronologisk fremadskridende fremstilling, hvorunder stoffet indføres i de valgte tidsafsnit eller at opdele materialet i emner, hvorved sognehistorien kommer til at fremtræde som en samling af handlinger.« Andersen har valgt sidstnævnte form, »fordi en sognebog også har et formål som opslagsbog.«

Det rent kronologisk beskrivende princip, som vi bedst kender fra Kinchs bog om Ribe, hvor der forøvrigt også er emner, mindes jeg ikke at have set konsekvent gennemført i en sognebog. Selv om Andersen altså medtager en række emner — vel flere end almindeligt — adskiller Læ-

borgbogen sig dog ikke så meget fra de almindelige sognebøggers plan. Her behandles naturforhold, oldtid, kirken, præster, skoleforhold, herregårde, kommunal historie osv., også kæmpearbejdet med de enkelte gårdes historie er behandlet, ligeledes landbruget, fæstebøndernes liv og virke, bierhverv, kulturelt og åndeligt liv, også betydelige mænd er skildret. Der sluttes med en samling sagn og morsomme anekdoter.

Der er mange fine billeder, en stor del på kunsttryk-papir, og desuden ledsages bogen af et fortrinligt sognekort. Der er omhyggelige kildehenvisninger, der viser Andersens grundighed og studiernes store omfang. Der er person- og stedregistre. De kunne have været fyldigere.

Også for ikke-læborgsognere indeholder bogen en rigdom af interessant stof, f. eks. beretningen om det tidligere skovrige sogn, der udsattes for ødelæggende skovtyverier, brande og huggen »gjærdsel«, eller hvordan sognet led »stor skade af ulve«, at kirken hver pinse blev »majet«, smykket med løv, dog ikke 1738. Man mindes Palladius' råd i Visitatsbogen, at man skal »om sommeren *føre maj hid ind*, og bekende, at I have sådanne Guds gaver i skov og mark, og gode dannekvinder og gode piger vænne dem til at bære deres forklæder fulde af urter og græs om sommeren til kirke at strø det på gulve udi deres busbonds og egen stol.« Man får også noget at tænke på, når man læser: »Af de ikke få sager angående husbond og fæster, som træffes i tingbogen . . . fremgår det som hovedindtryk, at sognets bønder i tiden 1660-1720 i stort omfang undlod at betale deres landgilde, ligesom husbonden i mange tilfælde måtte yde lån. Tiderne var vanskelige, men i kampen for at holde sognets gårde på fode kan man ikke overse den indsats, husbonden i mange tilfælde gjorde.« — Disse forhold, som i nogen grad kan spores andre steder, må skyldes svenskekrigene og da især pestens, hungertyfusens hærgen, og som naturligvis især ramte et hærvejsogn. Aksel Lassen beregner, at da lagdes 87 % af Læborg sogns ejendomme øde, og at der i Riberhus, Koldinghus og Haderslevhus len døde 35-40.000 mennesker af pesten. Ikke underligt, at godsejerne holdt på de få, der var tilbage, eller de nyankomne. I Andersens bog ser vi netop, at der da kom nye slægter.

Ja, sådan kunne man blive ved med at fremdrage emne

efter emne af stor interesse for alle. Det gælder ikke mindst kapitlet: Fæstebønder, liv og vilkår, der er af stor almen interesse. Men læs selv bogen. Den er et værk, der både med hensyn til indhold og udstyr tjener såvel udvalget som forfatterne og trykkeriet (Konrad Jørgensen, Kolding) til ære.

Salomon Frifelt:

Midt under Himlen — hvor Kragerne vender.

»Gennem de jyske Udmarker«s kendte forfatter *Salomon Frifelt* har med sin nye bog »*Midt under Himlen — hvor Kragerne vender*« (Rosenkilde og Bagger 1960) føjet et nyt bind til sine klassiske skildringer af hædrede hedeopdyrkere og foregangsmand.

Det drejer sig om 22 bidrag, der står fuldt ud på højde med de så velkendte i »*De jyske Udmarker*«. Enkelte af dem har været trykt før i blade eller tidsskrifter. Nok engang røbes Frifelts store evne til med en digters fremstillingskunst at give levende billeder af disse ukuelige slidere og rydningsmænd. Og der er fortalt med et humør og en frejdighed, der virker smittende. Tit er det under interviewets form, livsskæbnen, historien fortælles, ofte med gamle fyndord og glimt af gamle folkeminder; det er ikke bare agerbrugshistorie. Også her gælder det, hvad en af forfatterens venner engang skrev til ham:

»*Udhamret har Du mønter blanke
af folkearvens dunkle skat,
de glimter hjemligt for vor tanke
med præget, Du har på dem sat.*«

Fra vort amt rummer bogen følgende skildringer: »*Den gamle Degnelod i Lønne*«, dvs. det drejer sig om ejeren Otto Mortensen og hans hustru Johanne Marie, som i den første vanskelige tid hjalp sig frem ved fiskeriet. »*Den gang a var ung, da var der piger til —!*« Det er Hans Skomagers hårdføre enke Jensine Pedersen i Sjælborg, der fører ordene, stærke og uforsagte. »*Børn og Børnebørn, Rydningsfolkernes Arv til Efterslægten*«, den gennemsolide og energiske Jens Pedersen (Skrivebanke) og hustru Martha på Lyngvang i Grindsted og deres børn, og sluttelig »*Een af Harald Blaatands Efterslægt*«, Laurids Søndergaard,

Egmosgård i Grindsted, kendt for sin interesse for slægts-historie og anden historie, hvilket han jo ifølge sin op-rindelse er prædestineret til.

L. J. Koch:

Hans Adolph Brorson: Visitatsberetninger
og breve.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab udgav for nogle år siden Brorsons Samlede Skrifter ved den gamle bror-sonforsker, dr. theol. og tidligere forstander ved Diakonis-estiftelsen i København *L. J. Koch*. I tilslutning hertil har selskabet nu, ligeledes ved dr. Koch, udsendt Brorsons visitatsberetninger og breve. Andre har tidligere udgivet visse afsnit, således *Thv. Madsen* her i årbogen 1919-22.

Dr. Koch giver først i en indledning en almindelig over-sigt og karakteristik. Beretningerne og brevene virker til-sammen klargørende på portrættet af den store salme-digter og viser os ham levende optaget af sin gerning som biskop. Også her mærker vi hans mildhed i bedømmelsen af personer og menigheder, hans glæde over at møde le-vende kristendom eller at vække den, ofte noterer han, når menigheden var »bevægelig« under prædiken, kate-kisation eller hans samtale og formaninger. Vi ser ham som den gode rådgiver og hjælper af folk i nød, som en retsindig og oftest mild dommer, men dog en skarp iagt-tager, der også kunne være myndig. Han talte folk til hjerte. Ved udvalget af brevene er der især taget hensyn til, hvad der kunne kaste lys over hans person, anskuelser og embedsførelse, og dernæst til det tidsbillede, mange breve tegner. Her belæres vi tydeligt om, at kirkegangen dengang var noget andet end nu; privat og åbenbar skrifte og i det hele taget den strenge kirketugt kom til at lægge en stor arbejdsbyrde på biskoppen.

Bogen er ikke blot af værdi for kirkehistorien og littera-turhistorien, men *den er i høj grad et kærkomment kilde-skrift for personal- og lokalhistorikere i Ribe stift*. Nu behøver man for beretningernes vedkommende ikke at rejse til rigsarkivet, når man vil prøve på at finde noget om de åndelige forhold i sognet i tiden 1742-62, da Bror-son visiterede. Mange sager fremlægger Koch også i bre-

vene. Her er det dog kun et udvalg, så for at være sikker, må lokalhistorikeren ty til biskoppens kopibøger i landsarkivet i Viborg. Men bogen er et hjælpemiddel, man er glad for, og som mangen hjemstavnsforsker vil anskaffe sig. Den burde stå på hvert større sognebibliotek.

Til slut et eksempel på, hvad man kan finde. Ved en visitats i Skanderup 1750 opdagede Brorson, at skolemeisteren i »Kongens Skole« (d. e. rytterskolen) kun havde lagt vægt på undervisning i regning og skrivning — hvad der stemte overens med de fleste forældres ønsker — men katekisation var tidens løsen, man anså det som midlet til at vække kristentro og lære, »hvorfore ieg offentlig formanede ham til mere alvorlighed derudj, og tillige viiste ham, paa hvad maade han skulde forklare Lutheri Catechismus.« — Administrator Albert Fabritius slutter værket med et grundigt person- og stednavneregister.

P. Friis: Ildsvåde og gensidighed.

Skads med flere Herreders gensidige Brandforsikring fejrer i år 100 års jubilæum. I den anledning har redaktør P. Friis skrevet et smukt festskrift også indeholdende et jubilæumsønske af formanden *Valdemar Kousgaard Nielsen*, Toftnæs. »Ildsvåde og gensidighed« hedder skriftet. Klart og nøgternt, hist og her med en lun bemærkning redegør Friis for forsikringens historie, dens virksomhed og ledelse. 1838-48 opstår der landet over en række lokale brandkasser, heriblandt *Assuranceforeningen for rørlige Eiendele i Skads sogn samt Øster- og Vester-Horne Herreder*, hvoraf Skads med flere Herreders gensidige Brandforsikring er et barn og arvtager. Friis gør opmærksom på den iøjnefaldende store rolle, lærerne spillede i Assuranceforeningens ledelse og også i Brandforsikringens i den første tid. Assuranceforeningens første og energiske formand var lærer Jeppe Therkildsen, Billum. Han var en husmandssøn fra Vilslev og nedstammede forøvrigt fra den berømte bonde og sår læge Terkel Eskildsen i Vilslev, af hvem selve kong Kristian IV købte recepter for store penge. Lærer Therkildsen udgav sammen med sin broder en regnebog, der kom i mange oplag. Alligevel formåede han ikke at holde foreningen samlet. Redaktør Friis skriver, at »man har indtrykket af, at han har været lidt af en enehersker.«

Det er vist ikke nogen forkert bedømmelse. Therkildsen var en begavet og afholdt lærer, alligevel fortælles der, at han sagde, at han ikke var bange for noget i denne verden — undtagen for sin kone! — Jubilæumsskriftet giver mange bidrag til egnens økonomiske og kulturelle historie.

Læsning af gotisk skrift og H. V. Gregersen: Gotiske skriftprøver fra sønderjyske arkivalier.

Det er ikke for meget sagt, at ukyndighed i læsning af gotisk skrift afholder mange fra selv at gå på opdagelse i arkivernes skatkamre.

*»Hvert skimlet skrift, hver skjoldet alterbog
har gemt et gran af slægtens ve og våde,
nu skal de røbe mig, hvad vej jeg drog
og løfte mig en flig af livets gåde,«*

synger Jeppe Aakjær. — Men man får ikke fligen løftet! Man er så bange for den gamle, »skimlede«, krøllede skrift, som var det hieroglyfer. Man opgiver på forhånd, enten det nu var slægtens, gårdens, sognets eller andre emners forhold, man ønskede selv at løse.

Sådan burde det ikke være!

Det giver en underlig berigelse, en sælsom glæde, hver gang man finder »nyt land«, vinder en klarhed, der ikke var kendt før. Derfor skal man ikke give op. Det gælder bare om at hænge i. »Øvelse gør mester!« Og der er flere hjælpe-kilder til forberedelse. Der er således Holger Hjelholt: »Skriftprøver fra Tiden efter Reformationen til Midten af 19. Aarh.« (1940), og der er vort samfunds »Lille Vejledning i Læsning af Gotisk Skrift« (1956).

Og nu er der så lige udkommet en ny — og lad det blive sagt straks — udmærket hjælper, H. V. Gregersen: »Gotiske skriftprøver fra sønderjydske arkivalier«, udgivet af det initiativrige Historisk Samfund for Sønderjylland.

Arbejdet i det sønderjyske arkiv kan godt trænge til mere støtte end i landets øvrige. Dernede benyttedes den gotiske skrift i det tyske skolevæsen lige til 1920, mens den i kongeriget gik af brug omkring 1875. Derfor finder man dernede mange forholdsvis nye papirer skrevet med gotisk. En anden vanskelighed er den, at dokumenterne oftest er skrevet på det tyske sprog. Selvfølgelig tror H. V. Greger-

sen ikke, at hans bog lige så let og hurtigt kan hjælpe brugerne til at læse tysk, som den vitterligt kan hjælpe dem til at læse gotisk, men han har udvalgt sine skriftprøver efter en bestemt plan, så de viser de almindeligst benyttede kilder: de sønderjyske kirke- og skolekrøniker fra den preussiske tid (navnlig fremkomne efter forordningen 1897 og 1873, beskrivelser, vi ikke mange steder har mægtet til »i det gamle land«), embedsbreve, privilegier, amtsregnskaber, panteprotokoller, jordebogsuddrag, fæstebreve, kirkebøger, tingbøger m. v.

Ved et sådant udvalg håber H. V. Gregersen at gøre brugeren fortrolig med de tyske og fremmedartede vendinger, netop den slags, man idelig vil støde på i arkivet i Åbenrå.

Ellers giver bogen prøver på alfabeter gennem de skiftende århundreder, derefter følger romertallene og et par blade skønskrift, der er rene kunstværker, hvorefter de førnævnte prøver af kilder kommer. Sluttelig er der en transskription af hver prøve, ledsaget af historiske kommentarer, der giver mange oplysninger om kilderne. — En nyttig bog for den, der vil lære sig gotisk skrift og ikke mindst, hvis hans arbejde tangerer arkivet i Åbenrå.

Bonde og Hvidtfeldt:

Borgmestre m. v. i Flensborg 1550-1848.

I det store værk om Flensborg bys historie er afsnittene om befolkningsforholdene og bystyret indtil 1848 skrevet af overbibliotekar *Aage Bonde* og landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*. I den anledning havde de udarbejdet fuldstændige lister over byens borgmestre, rådmænd, byfogder og byskrivere for tiden 1550-1848 med en række personalhistoriske oplysninger om hver enkelt.

Dette arbejde med senere suppleringer er nu udgivet på Historisk Samfund for Sønderjyllands forlag som nr. 22 af dets skrifter. Udarbejdelsen er støttet af Statens alm. videnskabsfond, og trykningen er bekostet af Carlsbergfondet. Her finder man disse flensborgske embedsmænds afstamning og slægtskabsforhold, funktionstid og væsentlige hændelser. Den lille bog er derfor af megen personal- og kulturhistorisk værdi. Adskillige slægter rundt omkring i landet — også i vort amt — kan føre linjer tilbage til

dette flensborgske patriciat. Det omfattende kildemateriale, der er gennemgået, den kyndighed og grundighed, hvormed det er sket, borger for biografiernes kvalitet.

Forkortelser i historisk litteratur.

Ethvert historisk arbejde bør slutte med en kildeangivelse.

Er det nu nødvendigt? vil nogle sige. — De tørre noter der bag efter stykket er der ikke mange, som gider læse, og så tager de alt for megen plads.

Dertil er at sige, at de har mange flere læsere, end man tror. Ofte berøres noget i artiklen, man gerne vil vide noget mere om, og så ser man efter kilden for at finde frem til det. Er kildene ikke opført, ved man slet ikke, hvor man er henne. Man kommer let til at tænke: »— skønt en del deraf var sandt, var der vist megen løgn iblandt!« — Nå, det kan der forøvrigt let blive, selv om kilden er opgivet! De er ikke alle lige pålidelige!

Henvisninger er altså nødvendige, og de må forkortes, så de ikke tager for megen plads. For at få visse retningslinier har Dansk historisk Fællesforening nedsat et udvalg til at finde visse regler for og udarbejde en liste over almindelig anvendt historisk litteratur. Udvalget bestod af professor, dr. phil. Kr. Hald, landsarkivar Johan Hvidtfeldt, museumsinspektør P. Michelsen og arkivar Knud Prange. Resultatet er offentliggjort i »Fortid og Nutid« XXI, hefte 1, 1960 under titlen »Forkortelser i historisk litteratur«. Her findes nævnt de væsentligste tidsskrifter, kildepublikationer, visse håndbøger m. m., hvor man kan se, hvordan disse navne forkortes. Ligeledes er der en liste over forkortelserne, så man kan gå den modsatte vej og se, hvad forkortelserne betyder. Alle amtssamfunds årbøger har fået de samme begyndelsesbogstaver, kun amtsnavnet er forskelligt. »Fra Ribe Amt« findes således under Årb. Ribe. Forfattere og redaktører forventes i fremtiden at gøre flittigt brug af listen.

Sidste årgang af *Nationalmuseets Arbejdsmark* (1960) er af særlig interesse for vort amt med to værdifulde afhandlinger om emner herfra. *Johanne Nielsen*, den strålende Mandøskildrer, fortæller om »*Bryllup på en skip-*

perø (Mandø). Den falder nogenlunde sammen med det tilsvarende afsnit i »*Livet på Mandø*«, som frk. Nielsen skrev i vor årbog 1947. Det afsides øsamfund havde bevaret sin særegne kultur, hvor selve livet fik sin spænding af den stærke vekslen mellem arbejdsfyldte somre, hvor mændene var borte til søs, og korte lykkelige, glædefyldte vintre, da bryllupperne fandt sted. — Endvidere findes her *Erik Moltkes* afhandling om »*Runepindene fra Ribe*«. Vi husker alle sensationen fra dengang den store runepind, tryllestaven, blev fundet med den meget lange runeindskrift. — »En ren og fuld læselig »oldnordisk strofe«, i regelret »oldnordisk« versemål, fornyrdslag, den ældre Eddas malende strofeform, nu pludselig opdukket på dansk område, iklædt Ribes middelalderklædebon — det er intet mindre end et chock.« Overbevisende gør Erik Moltke rede for, at indskriften er jysk, ristet af en ripenser, at den er jævngammel med et Stockholmerhåndskrift af Henrik Harpestrengs lægebog, ca. 1300, og at trylleformen er en ripensisk oversættelse fra det norske sprog. Han gennemgår dens storladne indledning, dens rappe exorcisme og dens episke afslutning. — Den anden runepind er et håndtag med runeindskriften på latin: I Faderens, Sønnens og den Helligånds navn, straks tydet af tandlæge E. Kjær-Nielsen, Bramminge. Hvad håndtaget har været brugt til er usikkert. Moltke har gættet på en mønt- og metalvægt, Lennart Edelberg på en messeklodde.

Af »*Skast herrøds tingbog 1639*« er udsendt 3. hefte. Det kan ikke nægtes, at vi længes efter afslutningen med registrene.

H. K. Kristensen har i sidste hefte af »*Personalhistorisk Tidsskrift*« skrevet om »*Magister Morten Thomsen og det bredsdorffske »eremide« i Lunde kirke*«. Morten Thomsen, Bredsdorffernes stamfader, præst i Lunde-Ovtrup 1736-56, var en betydelig og tillige en myndig mand, 1747 blev han provst og kom i denne egenskab i strid med sin degn Jan Lorentz Breum i Ovtrup og anklagede degnen for mened. Sagen er en udløber af en af den ældre dansk-norske retshistories mest fantastiske sager, der bl. a. drejede sig om et hittebarn, som ved nattetide skulle være lagt uden for degnens dør i Ovtrup — egentlig stof til en oplagt kriminalhistorie.

I »*Fund og Forskning i Det kgl. Biblioteks Samlinger*«

VIII, 1961, har fhv. rektor *Kr. Bruun* skrevet »*Det store kongelige Bibliotek set fra det nederste trin på stigen*«. Rektor Bruun er den eneste nulevende, der har gjort tjeneste i Frederik III's gamle hus og været med til at flytte biblioteket derfra — som bekendt ved hjælp af soldater — ind i den nuværende biblioteksbygning. Afhandlingen drejer sig ikke blot om biblioteket, men er tillige en del af rektorens egen levnedsskildring, hvoraf vi i forvejen kender »*Drengeskår*« (her i årbogen 1958) samt »*Bondestudenten og hovedstaden*« (Hist. Medd. Kbh. 1959). Stykket er fortalt med samme liv og lune.

»*Danmarks Riges Breve*«, 2. rk. 12. bd., omhandlende tiden 1337-39, giver enkelte breve med bidrag til amtets historie, især til Ribe bys. I »*Skalk*« 1960, nr. 4, har *Lenart Edelberg* skrevet »*På sporet af skvatmøllerne*« og redegør her for deres udbredelse og konstruktion, minder om *Jonathan Gells* undersøgelser i *Vognsbøl* (Årb Ribe 1955) og spørger efter talejesten af skvatmøller og mener at visse mørtsten eller portstolpesten muligvis kan være sådanne. Eventuelle findere eller ejere bedes henvende sig til Ribe antikvariske Samling. — I »*Årbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*« 1959 har *Ebbe Lomborg* i »*Fladhuggede flintredskaber i gravfund fra ældre bronzealder*« behandlet et enestående fund af et flintægssværd fra Åtte i Føvling sogn, tidligere publiceret af *Soph. Müller* i Årb. 1907. Sammesteds har *Therkel Mathiassen* skrevet om »*Ravsmykker fra ældre stenalder*« og behandler bl. a. de tidligere her i årbogen af *Niels Thomsen* omtalte smykker fra *Skallingen*. Endelig har *Knud J. Krogh*, ligeledes i Årb Oldk Hist offentliggjort udgravningen i *Malt kirke*. Her blev i korets gulvlag fundet stolpehuller, som Krogh mener er spor af indvendigt byggestillads fra dengang kirken blev opført i 1100tallet.

Carl Th. Jørgensen: »*Oluf Olesen. Guds forunderlige tjener*«, er et mindeskrift udkommet i 100-året for Olesens fødsel og udsendt af Horsens bogtrykkeri, og det er navnlig Olesens virksomhed i Horsens, der behandles, mens Ribetiden som stiftprovst og biskop kortere omtales.

Den vest- og sønderjydske Kreditforening markerede sin hundredårsdag 18. sept. 1960 med at udsende en smukt udstyret bog: »*Hundrede Aar*« under redaktion af *Kristjan Bure*. Her skriver *H. K. Kristensen* om *det vestjyske land-*

skab og de forandringer, det er undergået i de sidste 100 år, museumsinspektør *Ole Højrup om landbruget i Vestjylland for 100 år siden*, kyndigt og med en række gode eksempler viser han byggeskik, det daglige arbejde, dræning, mergling, hedeopdyrkning, sædskifte, høbjergning og høst. Nu afdøde museumsforstander *H. P. Hansen* skildrer på sin kendte livlige måde *bondchjem og bondeliv*, dog ikke med direkte eksempler fra vort amt. Museumsinspektør *Hans Lassen* tager sig ikke mindre kyndigt af de gamle *håndværk*, der dreves i de gamle bønders selvfo-synende verden, og hvoraf flere specialiteter havde hjemme netop i vort amt. Kontorchef *Kjeld Bjerke* gennemgår *landbrugets prisudvikling 1860-1957* med de vekslende gode og dårlige tider. Kreditforeningsdirektør *P. Valeur* giver os *Kreditforeningernes historie*. Han hævder, med rette, at udviklingen i det forløbne århundrede »har krævet Kapital langt ud over, hvad der har været til Raadighed for Banker og Sparekasser og andre til Udlaan til dette Formaal. Dette Kapitalbehov kunde næppe være blevet tilfredsstillende i et saadant Omfang og paa saadanne Vilkaar, som det er sket, uden Anvendelse af det System, der ligger til Grund for Kreditforeningernes Virksomhed. Det gælder i Særdeleshed Vestjylland, hvor Udviklingen har været stærkest, og Behovet for Kapital derfor har været stort, samtidig med at Egnen har haft en forholdsvis lav Formuestandard.« I slutningskapitlet giver direktøren et overblik over Den vest- og sønderjydske Kreditforening, dens stiftelse, virksomhed og styrelse. Den rigt illustrerede bog er forbeholdt foreningens medlemmer.

Der er udkommet et overmåde grundigt og myreflittigt samlerarbejde i »*Quellen und Forschungen*«, Bd. 26 II, nemlig professor *Emil Waschinskis »Währung, Preisentwicklung und Kaufkraft des Geldes in Schleswig-Holstein von 1226-1864«*. Det er et vigtigt hjælpemiddel for sønderjyske lokalhistorikere, men også af interesse for vore, da det fra Lindeved godsregnskaber og markedspriserne i Ribe og Haderslev giver gode oplysninger om priser, som må skønnes også at være nogenlunde gældende her, i alt fald i vort amts sydlige del.

H. K. K.

Stilde Plantage. Fra hedekrat til skov. D. 25. jan. 1886 stiftedes A/S Stilde Plantage. Og i anledning af 75 året for denne stiftelse er udsendt et smukt trykt og gennemillustreret festskrift, udarbejdet af redaktør Har. Skodshøj.

Der er i dette festskrift en mængde oplysninger, både om egnens opdyrkning og tilplantning og om de mænd, som her gik i spidsen. Også om »Aktieselskabet for jydsk Heders Beplantning«, oprettet 1869, er der her mange nye oplysninger, som ikke før har været tilgængelige. — Alt i alt et værdifuldt bidrag til plantningssagens historie på de jydsk heddegne.

S. Fr.
